

โปรแกรมการสร้างพลังแกนนำชุมชนเพื่อป้องกันไข้หวัดนก บ้านหนองหัวช้าง หมู่ที่ 3 ตำบลหนองผักแว่น อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี

Study of Empowerment Program for Community Leaders in Prevention of Avian Influenza, Nonghuochang Village, Moo 3, Nongphugwan Subdistrict, Taluang District, Lopburi Province

ทิพย์เนตร รวยนิรัตน์*, มณีนรัตน์ ธีระวิวัฒน์**, นีรัตน์ อิมามี่**, สุภาวดี บุญชื่น**

*สำนักงานสาธารณสุขอำเภอท่าหลวง จ.ลพบุรี

**คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Thippanet Rouynirat*, Manirat Therawiwat**, Nirat Imamee**, Supawadee Boonchuen***

* Taluang District Health Office **Faculty of Public Health, Mahidol University

บทคัดย่อ

โรคไข้หวัดนกเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญของประเทศไทยซึ่งการป้องกันและควบคุมโรคในระดับชุมชนที่ได้ผลและมีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดแนวทางการป้องกันควบคุมโรค การที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันควบคุมโรคได้นั้นจำเป็นต้องสร้างพลังของชุมชนให้มีศักยภาพเพียงพอโดยเฉพาะ การสร้างความรู้ การรับรู้เกี่ยวกับโรค การรับรู้ความสามารถตนเองในการป้องกันควบคุมโรค และการพัฒนาทักษะผ่านกิจกรรมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยการวิจัยกึ่งทดลองนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการสร้างพลังแกนนำชุมชนเพื่อป้องกันไข้หวัดนกโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เนื้อหาของโปรแกรมเน้นสร้างการรับรู้ตามแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ การสร้างพลังชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันโรคไข้หวัดนก กลุ่มตัวอย่างได้แก่ แกนนำชุมชนจำนวน 21 คน และตัวแทนครัวเรือน 70 คน ของหมู่ที่ 3 ตำบลหนองผักแว่น อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี ทำการเลือกตัวอย่างตามเกณฑ์ที่กำหนด แกนนำชุมชนได้รับการอบรมพัฒนาศักยภาพในการป้องกันโรคไข้หวัดนกแบบมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการกลุ่ม การระดมความคิดหาแนวทางป้องกัน

โรคไข้หวัดนก ร่วมกับตัวแทนครัวเรือน ระยะเวลาจัดกิจกรรมตามโปรแกรม 10 สัปดาห์ รวบรวมข้อมูลก่อนและหลังการทดลองโดยใช้แบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัย พบว่า โปรแกรมการสร้างพลังแกนนำชุมชนเพื่อป้องกันไข้หวัดนก มีผลทำให้แกนนำชุมชนป้องกันไข้หวัดนก และตัวแทนครัวเรือนมีความรู้เรื่องไข้หวัดนก การรับรู้โอกาสเสี่ยงและความรุนแรงต่อไข้หวัดนก การรับรู้ประโยชน์และอุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนก การรับรู้ความสามารถตนเองในการปฏิบัติพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนกและพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนกเพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

คำสำคัญ: การให้อำนาจ การให้ความสามารถ การป้องกันและควบคุมโรค

Abstract

Avian influenza is one of the important public health problems of Thailand. Effective and efficient prevention and control program in the community depends largely on the participation of the community in determining the prevention and control strategies. In order to get the community to participate in the prevention and control program it is necessary to empower the community to have adequate capacity, especially the development of knowledge, perception about the disease, perceived self-efficacy to prevent and control the disease, and skills development, through participatory learning activities. This quasi-experimental research was aimed to study the effects of a community leaders empowerment program on avian influenza prevention through community participation. The contents of this program emphasized the development of perception by applying the concepts of Health Belief Model, community empowerment, and community participation, with the aim to develop avian influenza prevention behavior. The samples were composed of 21 community leaders and 70 household representatives of Village 3, Nongphugwan Subdistrict, Taluang District, Lopburi Province. The samples were selected in accordance with set criteria. The sampled community leaders had participated in the capacity development training program on avian influenza prevention, emphasizing participation through group process, brainstorming to find avian influenza prevention measures in the community, dissemination of knowledge, and organizing avian influenza prevention activities with the household representatives. The program lasted for 10 weeks and the data collection was done before and after the experimentation by the interview.

The research findings showed that the community leaders empowerment program for avian influenza prevention was effective in making the community leaders and household representatives gained significantly higher levels of knowledge about avian influenza, perceived susceptibility and severity of the disease, perceived benefits and obstacles, and perceived self-efficacy in performing avian influenza prevention behaviors, compared to before the experiment.

Keywords : empowerment, disease prevention and control

บทนำ

ไข้หวัดนกเป็นโรคติดต่อที่มีความรุนแรง และส่งผลกระทบทางด้านการเกษตร การสาธารณสุข สังคม และเศรษฐกิจ เนื่องจากมีการระบาดของโรคในสัตว์ปีกอย่างรวดเร็ว และยังสามารถติดต่อมาถึงคนได้ มีรายงานการติดต่อผู้คนครั้งแรกที่ฮ่องกงในปี พ.ศ.2540^{1,2} จากนั้นในปี พ.ศ. 2546 จนถึงต้นปี พ.ศ. 2547 ได้เกิดการระบาดของโรคในสัตว์ปีกในหลายประเทศแถบเอเชีย ได้แก่ จีน เวียดนาม ไทย อินโดนีเซีย กัมพูชา ลาว เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น สถานการณ์การระบาดในประเทศไทยมีการแพร่ของเชื้อ Influenza A (H5N1) มาถึงคนตั้งแต่เดือนธันวาคม 2546 ถึงวันที่ 31 ตุลาคม 2548 ประเทศไทยมีผู้ป่วยยืนยันติดเชื้อไข้หวัดนกทั้งสิ้น 19 ราย ใน 12 จังหวัด เสียชีวิต 8 ราย (อัตราป่วยตาย 80%) จากการสอบสวนโรคพบว่าผู้ป่วยส่วนใหญ่มีประวัติสัมผัสโดยตรงกับสัตว์ที่สงสัยป่วยตาย

และทุกรายมีลักษณะการสัมผัสกับแหล่งรังโรคที่สงสัยอย่างค่อเนื่อง³ จากสถานการณ์การระบาดรัฐบาลได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์เตรียมความพร้อมการระบาดใหญ่ไว้ 6 ยุทธศาสตร์ หนึ่งในยุทธศาสตร์นั้นคือยุทธศาสตร์การสร้างความรู้แจ้งและการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและธุรกิจ เพื่อส่งเสริมบทบาทภาคประชาสังคมในการป้องกัน และควบคุมการระบาด⁴

จังหวัดลพบุรี เป็นจังหวัดที่มีรายงานผู้ป่วยยืนยันโรคไข้หวัดนก และมีการระบาดของโรคไข้หวัดนกในสัตว์ปีกในหลายพื้นที่ของจังหวัด⁵ และจากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของหมู่ที่ 3 ตำบลหนองผักแว่น อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี พบว่าเป็นพื้นที่ที่ประชาชนมีโอกาสเสี่ยงกับการสัมผัสสัตว์ปีกค่อนข้างสูง เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าว ประชาชนมีการเลี้ยงสัตว์ปีกจำพวก ไก่ เป็ด และน่านอยู่ถึงร้อยละ 70-80 ของหลังคาเรือน

ไม่มีการจัดสัดส่วนบริเวณที่เลี้ยงและบริเวณที่
พักอาศัยนอกจากนี้ในพื้นที่ยังมีการเลี้ยงไก่ฟาร์ม
จำนวน 3 ฟาร์มเป็นโรงเรือนแบบปิดปรับอากาศ
ด้วยการระเหยของน้ำ (Evaporative cooling
system) ประกอบกับประชาชนมีการใช้ปุ๋ยสด
จากมูลสัตว์ปีกในการเกษตรด้วย และจาก
การศึกษาข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ประชาชน
ทั่วไป และผู้เลี้ยงไก่ในด้านความรู้ การรับรู้
โอกาสเสี่ยงและความรุนแรงของโรคไข้หวัดนก
พบว่ายังมีความรู้และการรับรู้ค่อนข้างน้อย จาก
สถานการณ์ดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยเห็นความสำคัญ
และความจำเป็นในการเตรียมความพร้อมของ
ประชาชนในการป้องกันโรคไข้หวัดนกในด้าน
ความรู้ การรับรู้และให้ประชาชนมีพฤติกรรม
ป้องกันโรคไข้หวัดนก โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิด
แบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพ ร่วมกับการศึกษา
เพื่อการสร้างพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชน
มาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมสุขภาพ โดยมี
วัตถุประสงค์ทั่วไป เพื่อศึกษาผลของโปรแกรม
การสร้างพลังแกนนำชุมชนเพื่อป้องกันไข้หวัดนก
ในแกนนำชุมชนและตัวแทนครัวเรือน บ้าน
หนองหัวช้าง ตำบลหนองผักแว่น อำเภอท่าหลวง
จังหวัดลพบุรี และวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อศึกษา
การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนก
ของแกนนำชุมชนและตัวแทนครัวเรือนหลัง
ได้รับโปรแกรมสร้างพลังชุมชนเพื่อป้องกันโรค

ไข้หวัดนกในเรื่องดังต่อไปนี้

1. ความรู้เรื่องไข้หวัดนก
2. การรับรู้โอกาสเสี่ยงและความรุนแรง
ต่อไข้หวัดนก
3. การรับรู้ประโยชน์และอุปสรรคในการ
ปฏิบัติพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนก
4. การรับรู้ความสามารถตนเองในการ
ปฏิบัติพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนก
5. พฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนก ได้แก่

5.1 สุขนิสัยที่ปลอดภัย ได้แก่ การล้าง
มือให้สะอาดก่อนและหลังจับสัตว์ปีก การ
รับประทานอาหารที่ปรุงสุก

5.2 การใช้อุปกรณ์ป้องกันตนเอง
ได้แก่ การสวมถุงมือก่อนสัมผัสสัตว์ปีก สวม
รองเท้าเมื่อเข้าไปในเล้าไก่หรือบริเวณที่เลี้ยง
สัตว์ปีก

5.3 การดูแลบริเวณที่เลี้ยงสัตว์ปีก
ได้แก่ การรักษาความสะอาดบริเวณที่เลี้ยงสัตว์
ปีก พูลเดือนเล็กๆ ไม่ให้เล่นคลุกคลีกับสัตว์ปีก

ระเบียบวิธีศึกษา

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง
(Quasi-experimental research) ศึกษาแบบ
กลุ่มเดียว วัดผลก่อนและหลังการทดลอง (One
group pretest and posttest design) เก็บข้อมูล
ก่อนดำเนินการ ในเดือนธันวาคม 2550 และหลัง

ดำเนินการในเดือนมีนาคม 2551 วิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูป และกำหนดค่าความเชื่อมั่นในการทดสอบทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาได้แก่ ประชาชนที่อาศัยในหมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวช้าง ตำบลหนองผักแว่น อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี การได้มาของกลุ่มตัวอย่างโดยกำหนดจำนวนตัวอย่างตามจำนวนหลังคาเรือนทุกหลังคาเรือนที่อยู่ในชุมชนในช่วงของการวิจัยจาก 167 หลังคาเรือน และคัดเลือกตัวแทนครัวเรือน หลังคาเรือนละ 1 คน ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 91 คน มีเกณฑ์คัดเลือกดังนี้

1. ยินดีและสมัครใจเข้าร่วมวิจัย
2. เป็นผู้ที่มิใช่ระหว่าง 18-60 ปี
3. เป็นผู้อ่านออกเขียนได้ สื่อสารได้ตอบกับผู้อื่นรู้เรื่อง ไม่มีปัญหาการได้ยิน
4. ไม่มีแผนหรือแนวโน้มย้ายออกจากหมู่บ้านในระหว่าง 1 ปี

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย เครื่องมือหลัก 2 ชนิด คือ

1. แบบสัมภาษณ์ความรู้-การรับรู้และพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนก
2. เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ โปรแกรมการสร้างพลังแกนนำชุมชนป้องกันไข้หวัดนก ซึ่งผู้วิจัยพัฒนาขึ้นเองโดยการ

ประยุกต์แนวคิดแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพเป็นแนวทางในการให้ข้อมูลข่าวสาร และจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยใช้แนวคิดการศึกษาเพื่อสร้างพลังชุมชนและการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม จัดทำเป็นหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนเพื่อป้องกันไข้หวัดนก ประกอบด้วยแผนการเรียนรู้ 5 เรื่อง ได้แก่ ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับไข้หวัดนก ภัยร้ายไข้หวัดนก ปฏิบัติการป้องกันไข้หวัดนก มุ่งสู่ชุมชนปลอดไข้หวัดนก และสถานฝันชุมชนปลอดไข้หวัดนก และกิจกรรมปฏิบัติการโดยแกนนำชุมชน

ขั้นตอนการวิจัย เริ่มจากการศึกษาชุมชนและคัดเลือกแกนนำชุมชนจากตัวแทนครัวเรือนทั้งหมด 91 คน โดยคัดเลือกจากผู้ที่เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และตัวแทนกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ปีก ได้จำนวน 21 คน กลุ่มแกนนำชุมชนจะได้รับการอบรม พัฒนาศักยภาพแกนนำชุมชนเพื่อป้องกันไข้หวัดนก ตามแผนการเรียนรู้ 5 เรื่อง หลังจากได้รับการอบรมแล้ว มีการประชุมระดมสมองจัดทำแผนและเสนอแนวทางการป้องกันไข้หวัดนกในชุมชนร่วมกัน โดยจัดทำเป็นปฏิทินกิจกรรม 3 กิจกรรมหลัก โดยแกนนำชุมชนจะมีการประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินกิจกรรมทุก 2 สัปดาห์ โดยมีรายละเอียดของกิจกรรม ดังนี้

1. กิจกรรมการเผยแพร่ความรู้ใช้หวัดนก โดยแกนนำชุมชนจัดเวทีชาวบ้าน ชี้แจงแนวทางการป้องกันใช้หวัดนกในชุมชน และแผนการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชน ออกเยี่ยมบ้านตัวแทนครัวเรือนตามจุดนัดพบในหมู่บ้าน การออกไปเยี่ยมบ้านของแกนนำชุมชนนี้ เป็นการออกเผยแพร่ให้ความรู้เรื่องใช้หวัดนกโดยใช้สื่อภาพพลิก แจกแผ่นพับ การพูดคุยกัน และการสาธิตการล้างมือ 7 ขั้นตอนตามที่แกนนำชุมชนได้รับการอบรมมา โดยให้ตัวแทนครัวเรือนได้ฝึกปฏิบัติร่วมด้วย

2. กิจกรรมการประกวดบ้านตัวอย่างปลอดใช้หวัดนก โดยแกนนำชุมชนเชิญชวนเพื่อนบ้านให้เข้าร่วมประกวดบ้านตัวอย่างโดยความสมัครใจ ซึ่งผู้สมัครจะได้รับความรู้เรื่องใช้หวัดนก การดูแลบริเวณที่เลี้ยงสัตว์ปีก และการล้างมือ 7 ขั้นตอนจากแกนนำชุมชน เกณฑ์การประกวดแกนนำชุมชนแจ้งให้ผู้สมัครได้รับทราบประกอบด้วย 3 ส่วนหลักคือ ด้านความรู้เรื่องใช้หวัดนก โดยสุ่มถามให้ตอบ ด้านการดูแลบริเวณที่เลี้ยงสัตว์ปีก คู่มือประกอบทางกายภาพ เช่น การมีและใช้เล้าเลี้ยงสัตว์ปีกแยกจากตัวบ้าน การทำความสะอาดเล้า การมีถุงมือรองเท้า สบู่ล้างมือ อยู่ใกล้บริเวณเล้า และด้านการป้องกันตนเอง โดยให้สาธิตการล้างมือ 7 ขั้นตอนให้กรรมการดู

3. กิจกรรมรณรงค์ชุมชนปลอดใช้หวัดนก แกนนำชุมชนประชุมหารือกันเตรียมจัดกิจกรรมรณรงค์ตั้งแต่ การเลือกกิจกรรม กำหนดบทบาทหน้าที่ และการจัดหาของรางวัลต่างๆ จึงแกนนำชุมชนเลือกจัดกิจกรรมวันอาทิตย์ เพื่อให้เด็กๆ และผู้ที่ทำงานในโรงงานมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมได้ โดยทำบัตรเชิญร่วมกิจกรรมแจกให้ทุกหลังคาเรือน และให้นายบัตรเชิญมาใช้จับสลากแลกของรางวัลหรือเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆได้ กิจกรรมในวันรณรงค์ ได้แก่ สาธิตอาหารปลอดภัย การแข่งขันตอบคำถามชิงรางวัล การแข่งขันล้างมือ 7 ขั้นตอนตามกลุ่มวัยและการประกาศผลและมอบรางวัลการประกวดต่างๆ

ผลการวิจัย

1. ลักษณะทางประชากรของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างจำนวน 91 คนเป็นเพศหญิง ร้อยละ 68.1 และเป็นเพศชาย ร้อยละ 31.9 อายุอยู่ระหว่าง 19-59 ปี ขยายเฉลี่ย 40 ปี กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดระดับประถมศึกษา ร้อยละ 56.0 และมีอาชีพทำนา/ทำไร่/ทำสวน ร้อยละ 47.3 มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาท ต่อเดือน ร้อยละ 45.1 บทบาทหรือหน้าที่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นสมาชิกในหมู่บ้าน (ลูกบ้าน) ร้อยละ 75.8 และรองลงมาเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ร้อยละ 9.9

กลุ่มตัวอย่างมีการเลี้ยงสัตว์ปีก ร้อยละ 50.5 ซึ่งส่วนใหญ่เลี้ยงไก่บ้าน ร้อยละ 60.9 โดยเลี้ยงปล่อยตามธรรมชาติสูงถึงร้อยละ 89.3 มีการสังเกตหรือเฝ้าดูสัตว์ปีกที่เลี้ยงว่ามีอาการผิดปกติทุกวัน ร้อยละ 28.5 รองลงมาไม่เคยสังเกตหรือเฝ้าดูสัตว์ปีกที่เลี้ยงว่ามีอาการผิดปกติ ร้อยละ 23.9 การสัมภาษณ์เรื่องสัตว์ปีกป่วยตายโดยไม่ทราบสาเหตุในรอบ 1 ปี ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าไม่มี ร้อยละ 61.5 และให้ข้อมูลว่าไม่มีบุคคลในครอบครัวมีอาการคล้ายไข้หวัดใหญ่ ร้อยละ 64.8 ส่วนที่พบบุคคลในครอบครัวมีอาการคล้ายไข้หวัดใหญ่ ส่วนมากไปรับการรักษาที่โรงพยาบาล ร้อยละ 34.4

2. ความรู้ การรับรู้ และพฤติกรรมการป้องกันไข้หวัดนกของกลุ่มตัวอย่าง

การได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องไข้หวัดนกพบว่าร้อยละ 95.6 เคยได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องไข้หวัดนก แต่พบว่า ร้อยละ 72.4 จะได้อื่นข้อมูลข่าวสาร เฉพาะช่วงที่มีการระบาด และร้อยละ 94.3 ได้ข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์เป็นส่วนใหญ่ หลังการทดลอง พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ผ่านโปรแกรมการสร้างพลังแกนนำชุมชนเพื่อป้องกันไข้หวัดนก มีความรู้เรื่องไข้หวัดนก การรับรู้ต่อไข้หวัดนก และพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนก เพิ่มขึ้นมากกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างคะแนนเฉลี่ยความรู้เรื่องไข้หวัดนก การรับรู้ และพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนกของกลุ่มตัวอย่าง ก่อนและหลังการทดลอง (n = 91)

หัวข้อ	\bar{X}	SD	t	df	p-value
ความรู้เรื่องไข้หวัดนก					
ก่อนการทดลอง	4.38	2.89	19.714	90	< 0.001*
หลังการทดลอง	11.35	3.03			
การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อไข้หวัดนก					
ก่อนการทดลอง	78.92	16.10	8.576	90	< 0.001*
หลังการทดลอง	94.29	14.69			
การรับรู้ความรุนแรงต่อไข้หวัดนก					
ก่อนการทดลอง	52.63	10.63	6.098	90	< 0.001*
หลังการทดลอง	59.20	8.33			
การรับรู้ประโยชน์ในการปฏิบัติพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนก					
ก่อนการทดลอง	31.14	3.44	6.259	90	< 0.001*
หลังการทดลอง	33.11	2.57			
การรับรู้อุปสรรคในการปฏิบัติพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนก					
ก่อนการทดลอง	25.02	4.63	7.597	90	< 0.001*
หลังการทดลอง	29.84	5.02			
การรับรู้ความสามารถตนเองในการปฏิบัติพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนก					
ก่อนการทดลอง	27.80	4.05	7.676	90	< 0.001*
หลังการทดลอง	30.85	3.54			
พฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนก					
ก่อนการทดลอง	26.43	4.35	2.802	90	< 0.001*
หลังการทดลอง	27.96	4.59			

*นัยสำคัญทางสถิติ : $p < 0.05$

อภิปรายผล

การดำเนินกิจกรรมตามปกติของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นที่ดำเนินการในพื้นที่ที่ยังไม่เคยมีการระบาดของไข้หวัดนกมาก่อนแต่เป็นที่พื้นที่เสี่ยงคือมีการเลี้ยงสัตว์ปีกจำนวนมาก เช่น หมู่ที่ 3 บ้านหนองหัวช้างนี้ ได้แก่ การซ้อมแผนบนโต๊ะ (Table-top exercise) ทุกปี มีแผนฝึกฝนฆ่าเชื้อบริเวณบ้านที่เลี้ยงสัตว์ปีกประมาณเดือนมีนาคม-เมษายน ให้ความรู้ผ่านทางหอกระจายข่าว และแจกใบปลิวตามบ้าน แต่ผลการศึกษาก่อนการทดลองพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 95.6 ที่เคยได้รับข้อมูลข่าวสาร ยังมีความรู้เรื่องไข้หวัดนกอยู่ในระดับต่ำ โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.38 จากคะแนนเต็ม 15 คะแนน การรับรู้โอกาสเสี่ยงและความรุนแรงต่อไข้หวัดนก และพฤติกรรมป้องกันไข้หวัดนกอยู่ในระดับต่ำถึงปานกลาง แสดงให้เห็นว่าการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวไม่เพียงพอที่จะส่งผลถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารความรู้ การรับรู้และการปฏิบัติพฤติกรรมเพื่อป้องกันไข้หวัดนกของชุมชนสำหรับโปรแกรมการสร้างพลังแกนนำชุมชนเพื่อป้องกันไข้หวัดนก เป็นการดำเนินงานที่แตกต่างจากการดำเนินกิจกรรมตามปกติของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่ โดยแกนนำชุมชนได้รับการพัฒนาศักยภาพและดำเนินกิจกรรมในชุมชนด้วยตนเอง ส่งผลให้แกนนำ

ชุมชนมีโอกาสแสดงศักยภาพความสามารรถของตนเอง การทำกิจกรรมเป็นการเพิ่มพูนทักษะและองค์ความรู้ในการป้องกันไข้หวัดนกในชุมชนสามารถขยายผลไปยังตัวแทนครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรม ให้ความรู้และการรับรู้ต่อเรื่องไข้หวัดนกเพิ่มขึ้นกว่าก่อนการทดลองตามไปด้วย โดยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้เรื่องการสังเกตลักษณะอาการของสัตว์ปีกที่เป็นไข้หวัดนก การติดต่อของโรค และวิธีการป้องกันโรคเพิ่มมากขึ้นกว่าก่อนการทดลอง และการรับรู้โอกาสเสี่ยงและความรุนแรงต่อไข้หวัดนกที่เพิ่มขึ้นส่งผลต่อพฤติกรรมสุขภาพที่สำคัญสังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมรณรงค์กลุ่มตัวอย่างให้ความสนใจในการฝึกทักษะการล้างมือ 7 ขั้นตอน และบ้านที่เลี้ยงสัตว์ปีกมีการปรับปรุงบริเวณที่เลี้ยงสัตว์ปีก เช่น การทำความสะอาด การใช้ปูนขาวโรยพื้น และการล้างมือหลังสัมผัสสัตว์ปีกเพิ่มมากขึ้น

การศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นว่าภาคพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพประชาชนเพื่อป้องกันไข้หวัดนกในพื้นที่ที่ไม่เคยมีการระบาดของโรคนั้นสามารถใช้โปรแกรมดังกล่าวเสริมสร้างความรู้การรับรู้และพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพประชาชนเพื่อป้องกันโรคได้ โดยประชาชนได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างเป็นระบบ สร้างกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนได้รับการสร้างพลังโดยมีส่วนร่วมกันใน

การคิดวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา ร่วมตัดสินใจ และดำเนินงานโดยชุมชนเอง ก่อเกิดพลังและความเชื่อมั่นในศักยภาพว่าสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาในชุมชนได้ด้วยตนเองและมีความพร้อมในการป้องกันตนเองจากการระบาดของโรคได้หากมีการระบาดในพื้นที่ ทั้งนี้ภายใต้การสนับสนุนที่ดีของหน่วยงานภาครัฐและองค์กรท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานภาครัฐควรส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพให้แก่ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงใช้หัตถ์นกโดยการคัดเลือกแกนนำชุมชนเข้ามาอบรมพัฒนาศักยภาพ จัดทำแผนแนวทางการป้องกันใช้หัตถ์นกในชุมชน และให้อำนาจแก่แกนนำชุมชนในการดำเนินกิจกรรมการรณรงค์ต่างๆ โดยมีเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนในเรื่องความรู้ วัสดุ อุปกรณ์และงบประมาณ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างพลังชุมชน ให้ประชาชนมีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาด้วยชุมชนเองดังเช่นโปรแกรมการสร้างพลังแกนนำชุมชนเพื่อป้องกันใช้หัตถ์นกนี้

2. หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรร่วมกันในการสร้างเสริมพฤติกรรมพื้นฐานที่สำคัญในการป้องกันใช้หัตถ์นกให้กับประชาชนในชุมชน และเด็กนักเรียนในเรื่องการล้างมือ การรับประทานอาหารที่ปรุงสุกสนิท การเลี้ยงสัตว์ปีกที่ถูกต้องรวมทั้งการกำจัดมูลสัตว์ โดยการจัดกิจกรรมรณรงค์ในพื้นที่โดยแกนนำชุมชนเอง เพราะจากผลการศึกษาพบว่าภายหลังจากกลุ่มตัวอย่างได้ผ่าน โปรแกรมการสร้างพลังแกนนำชุมชนเพื่อป้องกันใช้หัตถ์นกแล้ว พบว่ามีความรู้ และการรับรู้เพิ่มขึ้นจากการทดลอง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ แพทย์หญิงประนอม คำเที่ยง นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดลพบุรี เจ้าหน้าที่งานควบคุมโรคติดต่อ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี สาธารณสุขอำเภอท่าหลวง คณะเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขอำเภอท่าหลวง ผู้อำนวยการโรงพยาบาลท่าหลวง คณะเจ้าหน้าที่จากกองสุขศึกษา กระทรวงสาธารณสุข และตัวแทนชุมชนบ้านหนองหัวช้างทุกท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือในการวิจัย

เอกสารอ้างอิง

1. ประเสริฐ ทองเจริญ. ไข้หวัดใหญ่นก: โรคติดต่อร้ายหรือโรคอุบัติใหม่. วารสารวิชาการ สาธารณสุข 2548; 14: 923-40.
2. ชื่นฤทัย กาญจนะจิตรา และคณะ. สุขภาพคนไทย 2549: อยู่อย่างไรกับไข้หวัดนก? ปรับเปลี่ยนเพื่ออยู่รอด. พิมพ์ครั้งที่ 1. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.); 2548.
3. คณะกรรมการป้องกันและควบคุมโรคไข้หวัดนก กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือการปฏิบัติงานโรคไข้หวัดนก: สำหรับบุคลากรด้านการแพทย์และสาธารณสุข. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด; 2548: 7-29.
4. คณะทำงานพัฒนายุทธศาสตร์แก้ไขปัญหไข้หวัดนก. สรุปแผนยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหโรคไข้หวัดนก (พ.ศ.2548 - 2550). วารสารสุขภาพภาคประชาชน ภาคอีสาน 2548; 20: 2-6.
5. กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. "รายงานสถานการณ์โรคไข้หวัดนก". เข้าถึงได้จาก http://www.dld.go.th/home/bird_flu/AICOC/AICOC_07/29_7_07.gif สืบค้นเมื่อ 29 กันยายน 2550
6. กองสุกศึกษา กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข. โรคไข้หวัดนก สิ่งที่ประชาชนควรรู้. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: โรงพิมพ์องค์การทหารผ่านศึก ; 2549: 18.